

Fimmtudaginn 30. október 1997.

Nr. 21/1997.

Stálsmiðjan hf.

(Ragnar H. Hall hrl.)

gegen

Gunnari H. Bjarnasyni

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.,

Karl Axelsson hdl.)

Vinnusamningur. Eftirlaun.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Haraldur Henrysson, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 13. janúar 1997. Hann krefst aðallega sýknu af öllum kröfum stefnda og málskostnaðar úr hans hendi í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krefst hann þess, að kröfur stefnda verði lækkaðar verulega og málskostnaður felldur niður í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Málavöxtum er lýst í hinum áfrýjaða dómi. Þar er gerð grein fyrir samþykkt stjórnar áfrýjanda 27. október 1982 um eftirlaunasamning við stefnda, sem unnið hafði hjá félaginu frá 1959 og verið framkvæmdastjóri þess frá 1974. Engar athugasemdir komu fram af hálfu áfrýjanda um gildi samnings þessa fyrr en í greinargerð hans fyrir héraðsdómi tæpum 14 árum síðar. Stefnda var sagt upp störfum vegna skipulagsbreytinga hjá fyrirtækinu 1986. Var þá viðurkennt af hálfu áfrýjanda, að félagið myndi hefja greiðslur eftirlauna samkvæmt samningnum, er stefndi næði tilskildum aldri, eins og fram kemur í yfirlýsingu Skúla Jónssonar, fyrrverandi framkvæmdastjóra þess, 1. nóvember 1995, sem hann staðfesti fyrir dómi. Samkvæmt þessu og að öðru leyti með vísan til forsendna héraðsdóms ber að staðfesta hann um annað en málskostnað, en framsetningu kröfu stefnda hefur ekki verið mótmælt.

Áfrýjandi greiði stefnda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, svo sem í dómsorði greinir.

Hinn áfrýjaði dómur skal vera óraskaður um annað en málskostnað.

Áfrýjandi, Stálsmiðjan hf., greiði stefnda, Gunnari H. Bjarnasyni, 800.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 21. október 1996.

Mál þetta, sem dómtekið var að loknum munnlegum flutningi 3. október sl., er höfðað með stefnu, sem árituð er um viðtöku 13. mars sl.

Stefnandi er Gunnar H. Bjarnason, kt. 220927-3429, Látraströnd 3, Sel-tjarnarnesi.

Stefndi er Stálsmiðjan hf., kt. 620269-1079, Mýrargötu 10–12, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru, að stefndi verði dæmdur til að greiða vangold-in eftirlaun, að fjárhæð 8.122.000 kr., með [nánar tilgreindum dráttarvöxt-um]. Þá er krafist málskostnaðar.

Stefndi krefst aðallega sýknu og málskostnaðar. Til vara er gerð krafa um verulega lækkun krafna og að í því tilviki verði málskostnaður felldur niður.

Málavextir.

Stefnandi starfaði hjá stefnda árin 1959 til 1986. Frá árinu 1974 gegndi hann starfi framkvæmdastjóra. Stefnandi segist hafa gert eftirlaunasamning við stefnda árið 1982, sem hafi síðan verið endanlega staðfestur á stjórnar-fundi 27. október þ. á. Stefnandi hefur lagt fram skjal, sem hann segir vera ljósrít fundargerðar, þar sem m. a. er eftirfarandi bókað: „Fundurinn sam-þykkir að greiða framkvæmdastjóra, Gunnari H. Bjarnasyni, nnr. 3342-6062, við 67 ára aldur eftirlaun, er nemi 80% af launum hans, sem nú eru 39.336 kr., að viðbættum verðbótum í samræmi við almennar launabreyt-ingar frá núverandi kaupgjaldi. Sama regla gildir, ef Gunnar verður óstarf-hæfur vegna veikinda. Við dauða greiðir félagið eftirlifandi ekkju eftirlaun, 60% af eftirlaunum, sem Gunnar annars hefði fengið.“ Undir fundargerð-ina rita stefnandi, Jón Gunnarsson, Benedikt Gröndal, Sverrir Sveinsson og Markús Sveinsson. Árið 1986 var stefnanda sagt upp störfum hjá stefnda.

Í lok september 1994 var stefnda veitt heimild til að leita nauðasamninga, og í janúar 1995 var nauðasamningur staðfestur með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur. Samkvæmt samningnum bar stefnda að greiða lánardrottnum 25% af kröfum þeirra. Með bréfi 28. nóvember 1994 til lögmanns stefnda benti stefnandi á, að kröfu sinni á grundvelli eftirlaunasamningsins við

stjórn stefnda frá árinu 1982 hefði ekki verið lýst innan lögboðins frests, sbr. 44. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl., og því myndi hann sætta sig við niðurstöður nauðasamnings. Í bréfi lögmanns stefnda 1. mars 1995 er þeirri afstöðu lýst, að þar sem umræddri kröfu hefði við gjaldþrot verið skipað í skuldaröð eftir ákvæði 3. tl. 114. gr. laga nr. 21/1991, hefði hún fallið niður við staðfestingu nauðasamningsins, sbr. 3. mgr. 28. gr. nefndra laga. Stefnandi krafði stefnda enn að nýju um greiðslur samkvæmt eftirlaunasamningnum, en með bréfi Valgeirs Hallvarðssonar f. h. stefnda 5. september 1995 var kröfu hans hafnað.

Ágreiningur málsins snýst um það, hvort komist hafi á bindandi samningur milli stefnanda og stefnda um greiðslur eftirlauna með umræddri bókun á fundinum 27. október 1982.

Málsástæður stefnanda.

Krafa stefnanda er byggð á því, að með umræddri bókun á stjórnarfundum 27. október 1982 hafi komist á fullgildur og löglegur samningur milli aðila málsins um greiðslu umsaminna eftirlauna við 67 ára aldur sinn. Með staðfestingu nauðasamnings stefnda 17. janúar 1995 hafi krafa hans gjaldfallið, sbr. 1. mgr. 30. gr. laga nr. 21/1991. Stefnandi kveðst bundinn af niðurstöðu nauðasamningsins um niðurfærslu umræddrar kröfu um 75%, sbr. ákvæði 3. mgr. 45. gr., sbr. 2. mgr. 60. gr. laga nr. 21/1991, og taki kröfugerð sín mið af útreikningi Bjarna Þórðarsonar tryggingafræðings, sem reiknað hafi út núvirði lífeyrisskuldbindingarinnar miðað við 29. september 1994, sbr. 3. mgr. 30. gr. laga nr. 21/1991. Sér beri 25% af niðurstöðutölu samkvæmt útreikningnum eða 8.122.000 kr., sem eigi að greiða í samræmi við 2. gr. nauðasamningsins. Samkvæmt því hafi 1/5 hluti kröfunnar, 1.624.400 kr., gjaldfallið innan sex vikna frá staðfestingu nauðasamningsins, í síðasta lagi 28. febrúar 1995, og eftir það 1/5 hluti, þ. e. sama upphæð og að framan, á þriggja mánaða fresti frá fyrsta gjalddaga, þar til skuldin sé að fullu greidd. Um sé að ræða eftirfarandi gjalddaga: 28. maí 1995, 28. ágúst 1995, 28. nóvember 1995 og loks 28. febrúar 1996. Dráttarvextir reiknist frá hverjum gjalddaga.

Stefnandi vísar því á bug, að krafa sín verði skoðuð sem gjöf í skilningi 3. tl. 114. gr. laga nr. 21/1991 og því fallið niður við staðfestingu nauðasamningsins, sbr. 3. mgr. 28. gr. sömu laga. Umræddur eftirlaunasamningur hafi verið liður í ráðningarkjörum stefnanda hjá stefnda og m. a. verið gerður til að koma til móts við réttmætar launakröfur stefnanda, sem hafi notið lakari kjara en gerðust í sambærilegum störfum á hinum almenna vinnumarkaði. Það ráði þó engum úrslitum um réttmæti kröfugerðar stefnanda, enda séu eftirlaunasamningar sem þessi alþekktir. Engin atvik tengd aðdraganda eða

gerð samkomulagsins bendi til þess, að um örlætisgerning hafi verið að ræða eða að gildi hans verði vefengt með öðrum hætti. Stefnandi hafi ekki verið hluthafi í félaginu og ekki setið í stjórn þess. Því sé fráleitt, að hann hafi getað haft nokkur áhrif á ákvarðanir stjórnar. Hagur stefnda hafi verið góður á þeim tíma, er samningur hafi verið gerður, og engar blikur á lofti um þá erfiðleika, sem síðar hafi leitt til umræddra nauðasamninga.

Stefnandi segir, að við túlkun 3. tl. 114. gr. laga nr. 21/1991 beri samkvæmt viðteknum sjónarmiðum að beita þröngri lögskýringu. Hann heldur því fram, að ljóst sé, að við gjaldþrotaskipti hefði kröfu stefnanda verið skipað í skuldaröð samkvæmt meginreglu 113. gr. laga nr. 21/1991.

Loks vekur stefnandi athygli á því, að með stjórnarsamþykkt stefnda 1. desember 1977 hafi stjórnin ákveðið gerð eftirlaunasamnings við tvo þáverandi stjórnarmenn, þá Benedikt Gröndal og Svein Guðmundsson. Að formi til sé sá samningur nánast samhljóða þeim samningi, sem stefndi hafi fimm árum síðar gert við stefnanda. Að efni til sé hins vegar um gjörólíkar forsendur að ræða, enda geri þar stjórnarmenn, sem gegndu aðalstarfi í þágu annarra, samkomulag við sjálfa sig um greiðslu eftirlauna.

Málsástæður stefnda.

Krafa stefnda um sýknu er reist á því, að umrædd fundarsamþykkt frá 27. október 1982 hafi ekkert gildi, þar sem aðdragandi hennar og umgjörð öll hafi farið gróflega í bága við ákvæði IX. kafla þágildandi hlutafélagalaga nr. 32/1978. Í því sambandi bendir stefndi á eftirfarandi:

Umrædd samþykkt hafi verið gerð á fundi, sem ekki hafi verið til þess bær að taka slíka ákvörðun samkvæmt 55. gr. þágildandi laga um hlutafélög. Ákvörðun um að halda fundinn hafi verið tekin í fjarveru bæði stjórnarformanns og varaformanns stjórnar. Stefndi heldur því fram, að þessum tveimur stjórnarmönnum hafi verið ókunnugt um fundinn, a. m. k. þar til eftir að hann var haldinn, en ekki komi fram í fundargerð fundarins, að samráð hafi verið haft við þessa stjórnarmenn um, að fundurinn skyldi haldinn eða hver fundarefnin skyldu vera. Stjórn stefnda hafi á þessum tíma verið skipuð þremur mönnum, en aðeins einn þeirra hafi setið fundinn. Á þessum tíma var einn maður varamaður í stjórn, og hafi hann setið fundinn.

Stefndi vísar einnig til þess, að samkomulagið sé óskuldbindandi fyrir sig, vegna þess að stefnandi hafi sjálfur tekið þátt í meðferð málsins á umræddum stjórnarfundum, en það hafi verið andstætt 56. gr. þágildandi hlutafélagalaga. Samkvæmt þeirri lagagrein hafi honum borið að víkja af fundinum, meðan málefnið hafi verið til meðferðar og afgreiðslu.

Stefndi heldur því enn fremur fram, að samkomulagið hafi falið í sér ráðstafanir, sem hafi bersýnilega verið til þess fallnar að afla framkvæmdastjóra félagsins, stefnanda, ótilhlýðilegra hagsmuna á kostnað félagsins og þar með annarra hluthafa. Ákvörðunin hafi því verið andstæð ákvæðum 60. gr. þágildandi hlutafélagalaga, og beri að hafna kröfum stefnanda af þeirri ástæðu.

Stefndi segir ákvörðun fundarins hafa varðað mjög mikilvæga hagsmuni félagsins, þar sem í henni hafi falist ráðagerð um fjárhagslegar skuldbindingar þess, sem numið hafi tugum milljóna króna. Slíka ákvörðun hafi stjórnin ekki mátt taka, án þess að allir stjórnarmenn hefðu haft tök á að fjalla um málið. Ekkert liggi fyrir um það, að formaður og varaformaður stjórnar hafi átt þess kost að kynna sér þetta málefni, áður en umræddur fundur hafi verið haldinn, og ekki hafi þurft að afgreiða málið á þessum tíma og með þeim hætti, sem gert var. Þeir, sem hafi staðið að „samkomulaginu“ fyrir hönd stefnda, hafi því ekki haft heimild til þess, og það hafi stefnanda mátt vera ljóst. Þess vegna hafi samningurinn aldrei orðið bindandi fyrir félagið, sbr. 61. gr. þágildandi hlutafélagalaga.

Stefndi heldur því fram, að augljóst sé, að stjórnendur hans hafi ekki talið stefnda bundinn af þessum svokallaða samningi, en hans sé ekki getið í ársreikningum stefnda, ekki hafi verið um hann fjallað eða skýrt frá honum í fundargerðum aðalfunda félagsins né heldur stjórnarfunda, eftir að bókunin var gerð á hinum svokallaða stjórnarfundi í félaginu.

Stefndi mótmælir því, að laun stefnanda hafi verið, sem einhverju nam, lægri en laun annarra í sambærilegum stöðum hjá fyrirtækjum með svipaða afkomu og eiginfjárstöðu. Því er sérstaklega mótmælt af hálfu stefnda, að sá háttur sé almennt á hafður í hlutafélögum hér á landi að bæta stjórnendum upp launakjör þeirra með lofordum um háar fjárhæðir í eftirlaun umfram það, sem þeim beri úr lífeyrissjóðum.

Stefndi bendir á, að ef hann hefði orðið skuldbundinn samkvæmt slíkum samningi, sem hér um ræði, hefði það haft þau áhrif á fjárhag félagsins, að raunveruleg eiginfjárstaða þess hefði í einni svipan orðið neikvæð. Telur stefndi, að hafa verði í huga í sambandi við raunverulega eiginfjárstöðu, að í ársreikningum hans á þessum tíma séu fastafjármunir færðir á verði, sem sé mun hærri en raunverulegt verðmæti þeirra hafi numið.

Stefndi mótmælir því, að sú staðreynd, að gerðir höfðu verið á árum áður eftirlaunasamningar við aðra stjórnendur hjá stefnda, hafi þýðingu um gildi þess samnings, sem hér er deilt um. Bendir stefndi á í því sambandi, að stefnandi hafi allan starfstíma sinn átt aðgang að lífeyrissjóði, en hið sama verði ekki sagt um forvera hans í umræddu starfi. Með því að tryggja laun-

þegum aðgang að lífeyrissjóði hafi löggjafinn einmitt talið, að launþegar gætu með forsvaranlegum hætti tryggt sér eftirlaun í samræmi við iðgjalda-greiðslur til viðkomandi lífeyrissjóða. Jafnframt telur stefndi það vera frá-leitt, að allir þeir, sem einhvern tíma kunni að hafa komist í stöðu fram-kvæmdastjóra hjá stefnda, geti gengið að því sem vísu, að við þá verði gerð-ir slíkir samningar. Áréttu verði, að þótt einhvern tíma áður hafi slíkir samningar verið gerðir og stjórn og hluthafar talið sig bundna af þeim, geti slíkt ekki haft áhrif í þá átt, að slakað verði á formkröfum um gerð slíkra samninga framvegis, sér í lagi, ef viðkomandi launagreiðandi eigi ekki til fjármuni til að standa undir þeim. Sérstaklega er vakin athygli á því, að samkomulagið við stefnanda sé eini eftirlaunasamningurinn, sem gerður hafi verið hjá stefnda eftir gildistöku hlutafélagalaga nr. 32/1978, en reglur eldri hlutafélagalaga, þ. e. laga nr. 77/1921, hafi verið enn lausari í reipun-um, hvað þessi álitæfni varðar, en lögin nr. 32/1978.

Komist dómurinn að þeirri niðurstöðu, að gildur samningur hafi stofnast um eftirlaunagreiðslur til stefnanda með þeim hætti, sem hann heldur fram, byggir stefndi á því, að kröfur samkvæmt þeim samningi hafi fallið niður, um leið og Héraðsdómur Reykjavíkur hafi staðfest nauðasamning milli stefnda og skuldheimtumanna hans með úrskurði 17. janúar 1995, en úr-skurðurinn hafi orðið endanlega bindandi við lok kæufrests til Hæstaréttar 24. sama mánaðar. Stefndi hafi ekki lýst kröfu við nauðasamningsumleit-anirnar, sem hann nú geri kröfu um, að verði gerð upp á sama hátt og samningskröfur. Í gögnum, sem stefndi hafi lagt fyrir héraðsdóm við nauða-samningsumleitanirnar, hafi kröfu stefnanda ekki heldur verið getið meðal samningskrafna, en ástæða þess sé einmitt sú, að stefndi viðurkenni ekki, að krafan falli undir samningskröfur. Stefndi telur ljóst, að krafa stefnanda byggist á örlætisgerningi, sem við gjaldþrotaskipti á búi stefnda hefði verið skipað í skuldaröð samkvæmt 3. tölul. 114. gr. laga nr. 21/1991. Af því leiði, að krafan hafi fallið niður við endanlega staðfestingu nauðasamnings sam-kvæmt 3. mgr. 28. gr., sbr. 3. tölul. 114. gr. laga nr. 21/1991.

Stefndi telur gögn málsins bera með sér, að umræddur gerningur hafi verið útbúinn, án þess að nokkur úttekt færi fram á því, hvaða skuld-bindingar fælust í honum fyrir félagið. Stefndi telur ljóst, að um hafi verið að ræða skuldbindingu, sem hafi verið umfram skyldu sína, og hann ekki fengið neitt í staðinn. Hefðu menn reynt að meta þessa skuldbindingu með rökréttum hætti, hefði þeim orðið það ljóst, að efndir á henni hlytu að ganga út yfir skuldheimtumenn, sem þannig hefðu orðið að greiða hluta skuldbindingarinnar. Telur stefndi kröfu þessa vera dæmigerða fyrir tilvik, sem 3. tölul. 114. gr. sé beinlínis ætlað að stemma stigu við, svo að hagsmun-ir skuldheimtumanna megi teljast tryggir, eftir því sem unnt sé.

Komist dómurinn að þeirri niðurstöðu þrátt fyrir allt, að krafa stefnanda hvíli á gildum samningi og hafi ekki fallið niður við endanlega staðfestingu nauðasamnings stefnda, krefst stefndi þess, að skuldbindingin verði felld úr gildi með heimild í 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggæringa. Ljóst sé, að þeir, sem hafi staðið að gerð samningsins, hafi alls ekki gert sér grein fyrir því, hve stórfelld sú skuldbinding var, sem stefndi hafi tekið á sig með honum, en engin úttekt hafi verið gerð á þessum atriðum. Miðað við starfstíma stefnanda í framkvæmdastjórástöðunni hjá stefnda þýði samningurinn á núverandi verðlagi 2–3 milljónir fyrir hvert starfsár stefnanda til viðbótar þeim launum, sem hann hafi fengið greidd. Sé litið til þess, hve skamman tíma stefnandi hafi starfað hjá stefnda eftir gerð samningsins, verði það enn skýrara, hversu fráleitt efni samningsins sé, en eftir gerð hans hafi stefnandi starfað í u. þ. b. þrjú ár hjá stefnda.

Stefndi telur einnig, að ógilda beri samning þennan af þeirri ástæðu, að vegna atvika, sem orðið hafi í rekstri félagsins eftir samningsgerðina, en áður en greiðslur hafi átt að fara fram samkvæmt samningnum, hafi ekki verið hægt að ætlast til þess af stefnda, að hann efndi samninginn. Alkunna sé í viðskiptalífi og af stjórn málaumræðu undanfarinna ára, að fyrirtæki í mál- og skipasmíðaiðnaði hafi átt í mjög miklum rekstrarerfiðleikum af ástæðum, sem að mestu eru raktar til aðstæðna, sem þessi fyrirtæki hafa ekki tök á að stjórna. Um þessa rekstrarerfiðleika sína vísar stefndi til þess, sem áður segir um greiðslustöðvun og nauðasamningsumleitanir. Jafnframt bendir stefndi á, að til þess að hægt væri að ná markmiðum sínum við fjárhagslega endurskipulagningu í tengslum við nauðasamningsumleitanirnar, hafi hluthafar í stefnda orðið að færa hlutafé í félaginu niður um 75% eða sama hlutfall og almennir kröfuhafar. Þetta hafi verið óhjákvæmilegt til að fá fjárfesta til að koma með nýtt hlutafé í félagið. Nauðasamningsumleitanir hans hefðu ekki borið tilætlaðan árangur, ef kröfur af því tagi, sem stefnandi nú gerir, hefðu verið kynntar kröfuhöfum sem samningskröfur. Óhugsandi sé, að kröfuhafar sætti sig við, að slíkar kröfur komi fyrst fram í dagsljósið mörgum árum eftir samningsgerð, án þess að nokkurn tíma hafi verið gerð grein fyrir tilvist þeirra í ársreikningum félagsins, sem vitaskuld séu ásamt fleiru grundvöllur lánstrausts stórra fyrirtækja. Stefnandi hafi sjálfur átt að hlutast til um, að upplýsingar um kröfu þessa kæmu fram í ársreikningi félagsins með viðeigandi skýringum, svo að bæði kröfuhafar og hluthafar í félaginu gætu gert sínar ráðstafanir til að láta á þær reyna fyrir dómstólum.

Stefndi telur, að hann eigi rétt á að koma að öllum sömu vörnum og mót-mælum gegn þessari kröfu sem hver sá hluthafi í félaginu, er væri að fá

vitneskju um samninginn á hluthafafundi í félaginu og vildi ekki sætta sig við efni hans. Gildi í því sambandi einu, hvort um er að ræða stöðu fyrri eða seinni tíma hluthafa í félaginu. Niðurstaða í málinu hafi verulega þýðingu fyrir hluthafana, þar sem hún komi beint við eiginfjárstöðu fyrirtækisins, en þeir – og ekki stefndi heldur – hafi ekki fyrr en nú haft tilefni til að bregðast við tilvist umrædds samnings.

Samkvæmt þessu og með vísan til áðurgreindra röksemda um fyrstu málsástæðu sína telur stefndi öll rök hníga að því, að samningurinn verði ógiltur á grundvelli 36. gr. laga nr. 7/1936. Telur stefndi það beinlínis óheimillegt af stefnanda að ætlast til þess, að hann fái greiddar margar milljónir króna af því fé, sem nú hefur verið sett í rekstur stefnda af nýjum hluthöfum, án þess að hann hafi þó látið nokkurt gagnjald koma á móti.

Varakrafa stefnda er á því reist, að fallist dómurinn ekki á sýknukröfu sína, beri að víkja samningnum til hliðar að hluta til samkvæmt heimild í 36. gr. laga nr. 7/1936 og færa kröfufjárhæð niður. Röksemdir stefnda fyrir þessari kröfu eru hinar sömu og fram eru settar um beitingu þessarar laga-grainar hér að framan.

Niðurstaða.

Krafa stefnda um sýknu er í fyrsta lagi reist á því, að umrædd fundarsamþykkt frá 27. október 1982 hafi ekkert gildi, þar sem aðdragandi hennar og umgjörð hafi farið í bága við ákvæði IX. kafla þágildandi hlutafélagalaga nr. 32/1978.

Á aðalfundi stefnda fyrir árið 1982 voru kosin í stjórn hans Sveinn Guðmundsson formaður, Guðrún Markúsdóttir varaformaður og Benedikt Gröndal meðstjórnandi; varamaður var kosinn Jón Gunnarsson. Eins og rakið var, rituðu undir samkomulagið við stefnanda þeir Benedikt Gröndal og Jón Gunnarsson. Ekki er ljóst, af hverju Guðrún sótti ekki fundinn, en upplýst var við aðalmeðferð málsins, að þá hefði Sveinn Guðmundsson legið á sjúkrahúsi og hvorki verið fær um að taka afstöðu til þessa máls né annarra. Átti hann ekki afturkvæmt til starfa. Synir hans, Sverrir og Markús, sóttu fundinn fyrir hans hönd. Sverrir var á þessum tíma forstjóri Héðins hf., er þá átti helming hlutafjár í stefnda, og Markús var þá meðforstjóri Héðins hf. Í yfirlýsingu frá Sverri, sem hann hefur staðfest fyrir dómi, kemur fram, að á fundinum 27. október 1982 hafi forsaga eftirlaunasamningsins verið rædd ýtarlega og stjórnarmenn staðfest, að Sveinn Guðmundsson hefði áður samþykkt hann fyrir hönd Héðins hf. Kvaðst Sverrir enga ástæðu hafa haft til að renga það.

Þá er meðal gagna málsins yfirlýsing frá Skúla Jónssyni, framkvæmda-

stjóra stefnda, sem hann hefur staðfest fyrir dómi. Þar segir, að þegar stefnandi lét af störfum, sem mun hafa verið í árslok 1985, og gengið var frá starfslokasamningi, hafi hann óskað eftir, að eftirlaunasamningurinn yrði metinn af tryggingastærðfræðingi og skuldbinding stefnda gerð upp. Stjórn stefnda féllst ekki á þetta, og var Skúla falið að tilkynna stefnanda, að stefndi myndi hefja greiðslur eftirlauna til hans samkvæmt samningnum, þegar hann næði tilskildum aldri.

Samkvæmt 1. mgr. 55. gr. laga um hlutafélög nr. 32/1978, sem giltu á þessum tíma, var félagsstjórn ákvörðunarbær, þegar meiri hluti stjórnarmanna sótti fund. Mikilvæga ákvörðun mátti þó ekki taka, án þess að allir stjórnarmenn hefðu haft tök á að fjalla um málið, væri þess kostur.

Í þessu máli sótti meiri hluti stjórnarmanna fund, eins og rakið var, og var hann því ákvörðunarbær. Af gögnum málsins verður ekki heldur annað ráðið en stefndi hafi talið sig bundinn af samningnum, svo sem framangreind yfirlýsing Skúla Jónssonar ber með sér, og það er ekki fyrr en í greinargerð sinni, sem stefndi hreyfir því, að samningurinn sé ógildur, vegna þess að formreglum þágildandi hlutafélagalaga hafi ekki verið fylgt.

Dómurinn lítur því svo á, að ekki þurfi að leggja mat á mikilvægi samningsins eða á annan hátt leysa úr því, hvornig fylgt hafi verið reglum hlutafélagalaganna, þar eð tómlæti stefnda og framangreind yfirlýsing hans lýsa því, að vilji hans stóð alla tíð til að efna samninginn. Verður stefndi því ekki sýknaður vegna þessarar málsástæðu sinnar.

Í öðru lagi heldur stefndi því fram, að samningurinn hafi verið örlætisgerningur, sem við gjaldþrotaskipti á búi stefnda hefði verið skipað í skuldaröð samkvæmt 3. tölulið 114. gr. laga um gjaldþrotaskipti nr. 21/1991. Af því leiði, að krafan hafi fallið niður við endanlega staðfestingu nauðasamnings samkvæmt 3. mgr. 28. gr., sbr. nefndan 3. tölulið 114. gr. sömu laga.

Samkvæmt 2. gr. laga nr. 55/1980 um starfskjör launafólks og skyldutryggingu lífeyrisréttinda er öllum launamönnum skylt að eiga aðild að lífeyrisjóði viðkomandi starfsstéttar. Stefnandi bar við aðalmeðferð, að hann hefði greitt til lífeyrissjóðs verkfræðingafélagsins og stefndi greitt mótframlag. Eftirlaunasamningurinn var þess vegna til viðbótar við lögbundin lífeyrisréttindi, en alkunna er, að fyrirtæki hér á landi hafa samið þannig við stjórnendur sína og stundum einnig aðra starfsmenn.

Þegar meta á, hvort eftirlaunasamningurinn hafi verið örlætisgerningur eða ekki, verður annars vegar að líta til fjárhagslegrar stöðu stefnda á þeim tíma, er hann var gerður, og hins vegar til þess, hvort hann veiti stefnanda óeðlilega góð kjör miðað við þau laun, er hann hafði haft hjá stefnda.

Ársreikningar stefnda fyrir árin 1981 til 1982 eru meðal gagna málsins. Samkvæmt þeim varð hagnaður af starfsemi stefnda þessi ár og reyndar einnig árið 1980, eins og kemur fram í ársreikningnum fyrir 1981. Verður ekki annað séð af þessum gögnum en stefndi hafi búið við batnandi hag þessi ár og greitt hluthöfum sínum 10% arð. Löggiltir endurskoðendur stefnda sáu ekki heldur ástæðu til að hafa uppi varnaðarorð um afkomu hans, eins og þeir gerðu síðar.

Mánaðarlaun stefnanda voru samkvæmt eftirlaunasamningnum, þegar hann var gerður, 39.336 kr., og áttu eftirlaunin að vera 80% af þeim launum að viðbættum verðbótum í samræmi við almennar launabreytingar. Stefnandi hefur haldið því fram, að þessi mánaðarlaun hafi verið lægri en tíðkast hafi á vinnumarkaðinum fyrir sambærileg störf og verið litið á eftirlaunasamninginn sem kjarabætur sér til handa, þar eð forsvarsmenn stefnda hafi ekki viljað hækka laun hans. Stefndi hefur ekki reynt að hnekkja þessari fullyrðingu með því t. d. að leggja fram gögn um launakjör forstjóra sambærilegra fyrirtækja á þessum árum, og verður því að leggja almennt mat á þessa fullyrðingu stefnanda. Það er álit dómsins, að miðað við menntun stefnanda, sem er verkfræðingur, starfsreynslu hans og ábyrgð verði þessi laun vart talin óeðlilega há og því ekki unnt að fallast á, að eftirlaunasamningurinn hafi verið örlætisgerningur, hvort sem litið er til stöðu stefnda á þessum tíma eða fjárhæðar eftirlaunanna.

Samkvæmt framansögðu er það niðurstaða dómsins, að 27. október 1982 hafi komist á gildur eftirlaunasamningur með aðilum málsins, og kemur þá að því að skera úr um, hvort samningnum verði vikið til hliðar í heild eða að hluta til með heimild í 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggjörninga.

Í 1. mgr. 36. gr. segir, að víkja megi samningi til hliðar, ef það yrði talið ósanngjarnt eða andstætt góðri viðskiptavenju að bera hann fyrir sig. Í 2. mgr. segir, að við mat á þessu skuli líta til efnis samnings, stöðu samningsaðila, atvika við samningsgerðina og atvika, sem síðar koma til.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu, að efni samningsins hefði ekki verið óeðlilegt á þeim tíma, er hann var gerður, hvorki að efni hans né fjárhæð. Af gögnum málsins er greinilegt, að jafnræði hefur verið með aðilum og þeir, sem sömdu fyrir hönd stefnda, hafi ekki síður verið reyndir í viðskiptalífínu en hann. Þá hefur ekki verið sýnt fram á nein þau atvik við samningsgerðina, sem hefðu getað valdið því, að samningnum yrði vikið til hliðar. Eftir samningsgerðina kom til nauðasamningur stefnda, eins og að framan er rakið. Þar kemur einnig fram, að stefnandi hefur lagað kröfugerð sína að efni samningsins og þar með tekið á sig sömu skerðingu og aðrir

viðsemjendur stefnda. Af þessu leiðir, að ekki er grundvöllur til að víkja samningnum til hliðar með heimild í 36. gr. samningalaga, hvorki í heild sinni né að hluta til.

Samkvæmt framansögðu verða stefnukröfur, þar með talin dráttarvaxtakrafa, teknar til greina og stefndi auk þess dæmdur til að greiða stefnanda 650.000 kr. í málskostnað auk virðisaukaskatts.

Arngrímur Ísberg héraðsdómari kvað upp dóminn.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Stálsmiðjan hf., greiði stefnanda, Gunnari H. Bjarnasyni, 8.122.000 kr. með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga af 1.624.400 kr. frá 28. febrúar 1995 til 28. maí þ. á., af 3.248.800 kr. frá þ. d. til 28. ágúst þ. á., af 4.873.200 kr. frá þ. d. til 28. nóvember þ. á., af 6.497.600 kr. frá þ. d. til 28. febrúar 1996, en af 8.122.000 kr. frá þeim degi til greiðsludags, og skulu dráttarvextir leggjast við höfuðstól á 12 mánaða fresti, í fyrsta sinn 28. febrúar 1996, en síðan árlega þann dag. Enn fremur greiði stefndi stefnanda 650.000 kr. í málskostnað auk virðisaukaskatts.
